

КИТАЙ І РОСІЯ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ ПІСЛЯ 2022 РОКУ: АСИМЕТРИЯ ВПЛИВУ ТА КЕРОВАНА КОНКУРЕНЦІЯ

Михайло Шелемба

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

E-mail: mychajlo.shelemba@uzhnu.edu.ua

Scopus ID: 57325607700

<https://orcid.org/0000-0002-7207-0169>

У статті досліджується трансформація взаємодії КНР та Російської Федерації (РФ) в Центральній Азії (ЦА) після 2022 року в контексті глибоких змін регіонального та міжнародного порядку. Початок повномасштабної війни РФ проти України став каталізатором перерозподілу впливу в пострадянському просторі та актуалізував питання про характер російсько-китайської взаємодії в регіоні. Обґрунтовується теза про перехід від формально декларованого стратегічного партнерства до моделі керованої конкуренції. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні теорії регіональних безпекових комплексів, концепції асиметричної торговельної залежності та моделі «осі доцільності», що дозволяє визначити сучасну конфігурацію ЦА як структурно асиметричну. У цій рамці регіон постає безпековою підсистемою, яка еволюціонує від моноцентричної моделі з домінуванням Росії до двовекторної структури, де військово-політичний компонент зберігається за Москвою, а економічно-інституційний - дедалі більше концентрується навколо Китаю. Показано, що Росія зберігає військово-політичну та інституційну присутність, спираючись на пострадянські інтеграційні й безпекові механізми та міграційно-трансфертні зв'язки. Водночас Китай посилює гео економічний вплив через інвестиції, кредитування, інфраструктурні проєкти та формат «Китай – Центральна Азія», інтегруючи регіон у власну євразійську стратегію. Порівняльний аналіз торговельно-інвестиційної динаміки засвідчує формування асиметричної взаємозалежності, за якої держави регіону є більш чутливими до економічних рішень Пекіна, ніж Китай азійського до регіону. Отримані результати свідчать про формування в ЦА структурно асиметричної моделі регіонального порядку, де військово-політична присутність Росії співіснує з консолідацією гео економічного домінування Китаю. Така конфігурація не передбачає відкритої конфронтації, однак фіксує поступову зміну балансу сил у Євразії та трансформацію архітектури регіональної безпеки в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: Центральна Азія, Китай, Росія, керована конкуренція, безпека, геополітика, гео економіка.

Постановка проблеми. Початок повномасштабної війни Російської Федерації проти України у 2022 р. став каталізатором глибокої трансформації міжнародного та регіонального порядку на євразійському просторі. Одним із регіонів, де ці процеси набули особливої динаміки, є Центральна Азія, яка в умовах ерозії попередніх моделей безпеки й інтеграції перетворюється на простір активної конкуренції провідних центрів сили. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз трансформації відносин між КНР і РФ у ЦА, які формально зберігають статус стратегічного партнерства, але фактично дедалі більше набувають рис керованої конкуренції.

Традиційно ЦА розглядалася Росією як зона пріоритетних інтересів, тоді як Китай упродовж останніх десятиліть послідовно нарощував у регіоні економічну та інфраструктурну присутність у межах реалізації «Економічного поясу Шовкового шляху». Після 2022 р. регіон поступово трансформується з простору торговельно-інвестиційної експансії у зону стратегічних інтересів КНР, де економічні інструменти дедалі тісніше переплітаються з безпековими.

Об'єктом дослідження є система міжнародних відносин у ЦА в умовах трансформації регіонального та глобального порядку після 2022 р. Предметом дослідження є еволюція взаємодії КНР і РФ у ЦА в

безпековому, інституційному та гео економічному вимірах у контексті формування моделі керованої конкуренції.

Метою статті є комплексний аналіз трансформації взаємодії КНР і РФ у ЦА після 2022 р. та виявлення ключових параметрів переходу від формального стратегічного партнерства до моделі керованої конкуренції. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати еволюцію російської політики в ЦА у безпеково-інституційному та економічному вимірах; дослідити зміну підходів КНР до регіону в контексті реалізації «Економічного поясу Шовкового шляху» та формування власної євразійської архітектури безпеки; здійснити порівняльний аналіз економічної присутності Китаю і Росії в державах ЦА після 2022 р.; виявити структурні чинники асиметрії впливів РФ і КНР у регіоні.

Методологічна основа дослідження поєднує структурний реалізм і гео економічний аналіз із трьома концептуальними підходами: теорією регіональних безпекових комплексів Баррі Бузана, концепцією асиметричної торговельної залежності Альберта О. Гіршмана та моделлю «прагматична вісь» («axis of convenience») Бобо Ло. Такий синтез дозволяє інтерпретувати трансформацію російсько-китайської взаємодії в ЦА як структурну перебудову

регіонального порядку.

Безпековий вимір аналізу спирається на положення, викладені у праці Б. Бузана та О. Вевера «Регіони та великі держави: структура міжнародної безпеки» [«Regions and Powers: The Structure of International Security», 2003]. Відповідно до теорії регіональних безпекових комплексів, безпека держав формується передусім на регіональному рівні, де концентрується взаємозалежність загроз. До 2022 р. ЦА була підсистемою пострадянського безпекового комплексу з домінуванням Росії; нині формується двовекторна структура, у якій військово-політична роль Москви співіснує зі зростаючим стратегічно-економічним впливом Китаю.

Економічний вимір цієї трансформації пояснюється через концепцію А.О.Гіршмана, викладену у «Національна могутність і структура зовнішньої торгівлі» [«National Power and the Structure of Foreign Trade», 1945]. Асиметрична взаємозалежність надає перевагу менш залежному актору. Розширення китайських інвестицій і торгівлі посилює залежність держав ЦА від Пекіна при мінімальній зворотній залежності КНР.

Характер взаємодії між Москвою та Пекіном інтерпретується через концепцію Бобо Ло «Вісь доцільності: Москва, Пекін і нова геополітика» [Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics», 2008], що трактує їхні відносини як прагматичне співіснування без глибокої стратегічної інтеграції. У ЦА це виявляється у поєднанні інституційної координації з функціональним розмежуванням сфер впливу. Поєднання цих підходів дає підстави трактувати регіон як простір керованої конкуренції, де військово-політична роль Росії співіснує з посиленням гео економічного домінування Китаю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після 2022 р. українська наукова література щодо Центральної Азії перейшла від описової регіоналістики до осмислення трансформації геополітичного порядку в умовах російсько-української війни. У статті А. Гольцова, опублікованій у журналі *Politicus*, регіон інтерпретується як динамічна система взаємодії акторів, де фіксується ослаблення російської домінації та посилення китайського впливу [Гольцов, 2024].

Китайський напрям розроблено у працях Б. Голянич, який аналізує геостратегічні пріоритети КНР і механізми економічного проникнення в регіон [Голянич, 2023, 2024]. Подібний підхід демонструють Д. Неліпа та М. Ворона у журналі *Політичне життя* (2024), трактуючи політику Китаю як «повзучу економічну експансію» [Неліпа, Ворона, 2024]. Гео економічні та дискурсивні інструменти китайського впливу розкрито у дослідженні С. Булбенюка [Булбенюк, 2022].

Російсько-китайська взаємодія після 2022 р. осмислюється О. Микаль у журналі *Східний світ* (The World of the Orient) [Микаль, 2024] як поєднання спільних інтересів із різними стратегічними візіями, що формує приховану конкуренцію в Центральній Азії. Безпековий вимір посилює Д. Зейналов [Зейналов, 2025], який наголошує на зростанні гібридних ризиків і конкуренції за вплив. Позицію

держав регіону в умовах війни аналізують І. Лоссовський та І. Крупеня [Лоссовський, Крупеня, 2023], акцентуючи феномен «азійського нейтралітету».

Комплексну оцінку трансформації регіону подано в доповіді Національний інститут стратегічних досліджень, тоді як Є. Бевзюк та О. Котляр (2023) розглядають ширший контекст формування нової безпекової парадигми у Західній Євразії [Бевзюк, Котляр, 2023].

Отже, сучасна історіографія фіксує перехід до системного аналізу конкуренції Росії та Китаю, однак питання асиметрії їхнього впливу та типологізації нового регіонального порядку залишаються теоретично недостатньо розробленими.

Виклад основного матеріалу. Упродовж тривалого періоду існування радянської політичної системи території Центральної Азії не виступали самостійними суб'єктами міжнародних відносин, перебуваючи в межах єдиного зовнішньополітичного простору СРСР. Лише розпад Радянського Союзу наприкінці ХХ століття створив передумови для формування повноцінних державних акторів у цьому регіоні.

Унаслідок розпаду СРСР на політичній карті світу постали незалежні держави ЦА – Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан. Від моменту набуття незалежності їхнє геополітичне становище та процес формування суб'єктності як регіональних акторів значною мірою визначаються безпосередньою територіальною близькістю до двох провідних центрів сили – РФ та КНР, що істотно вплинуло на еволюцію зовнішньо-політичних стратегій нових незалежних держав.

Попри декларування прагматичного партнерства, політика РФ у ЦА передусім спрямована на збереження власного геополітичного впливу, сформованого в імперській і радянській періоди. Її регіональна стратегія зумовлена прагненням утримати держави ЦА в орбіті російського політико-безпекового контролю. Такий підхід був закладений ще на початковому етапі пострадянського розвитку Росії. Зокрема, у Концепції зовнішньої політики РФ 1993 р., Б.Сльцин, простір держав-учасниць СНД було визначав як сферу життєво важливих інтересів Росії, а стабільність у ЦА «ключовим чинником забезпечення національної безпеки».

У подальшому ця логіка була не лише збережена, а й концептуально оформлена у 2008 р., коли Д. Медведєв у своїй Заяві про зовнішньополітичні пріоритети Росії від 31 серпня 2008 р. публічно закріпив тезу про існування для Російської Федерації «регіонів привілейованих інтересів» на пострадянському просторі. За президентства В. Путіна ця політична установка була додатково посилена через апеляцію до ідеї «єдиного історичного простору» та особливої відповідальності Росії за розвиток і безпеку сусідніх держав. Своє геополітичне бачення пострадянського простору Путін системно виклав у статті «Росія і мінливий світ», опублікованій у російській газеті «Московські новини» 27 лютого 2012 р. Показово, що ця публікація з'явилася напередодні президентських виборів, у зв'язку з чим

набула характеру програмного документа майбутнього глави держави та стала концептуальним обґрунтуванням подальшої зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації щодо пострадянського простору. У сукупності все це свідчить про інституційну спадковість постімперської парадигми російської політики в ЦА – від 90-х рр. до сьогодні.

Відмінність стратегічних інтересів Росії та Китаю в ЦА особливо чітко проявляється у безпеково-інституційному вимірі регіональної взаємодії. Попри декларовану координацію зусиль у боротьбі з міжнародним тероризмом та екстремізмом, участь обох держав у відповідних механізмах відображає різні пріоритети, інструменти та бачення регіонального порядку. Саме аналіз архітектури антитерористичних структур дозволяє простежити, яким чином співпраця поєднується з прихованою конкуренцією та асиметрією впливів.

На просторі ЦА функціонує низка міжнародних та регіональних антитерористичних механізмів, зокрема в межах Організації Договору про колективну безпеку, СНД (Антитерористичний центр) та Шанхайська організація співробітництва (Регіональна антитерористична структура). Формально їхня діяльність спрямована на протидію спільним загрозам – тероризму, екстремізму та транскордонній нестабільності, однак фактично ці інституції відображають різні моделі регіонального впливу Росії та Китаю.

Практика функціонування регіональних безпекових механізмів свідчить, що для РФ вони виконують не лише оборонну, а й чітко виражену політико-контрольну функцію на пострадянському просторі. Насамперед ідеться про діяльність ОДКБ, яка в контексті ЦА дедалі більше використовується як інструмент забезпечення російської військово-політичної присутності та впливу.

Показовим проявом російської безпекової стратегії в ЦА став прецедент січня 2022 р., коли контингент ОДКБ був уперше в історії організації введений на територію Казахстану. Попри формальне багаторічне оформлення операції, її практична реалізація засвідчила домінуючу роль Росії: понад 70 % особового складу становили російські військово-службовці. Цей випадок продемонстрував можливість використання ОДКБ як інструменту втручання у внутрішньополітичні кризи держав Центральної Азії.

Безпековий вплив Росії підкріплюється фактом збереження розгалуженої мережі військових об'єктів у регіоні, зокрема 201-ї військової бази РФ у Таджикистані та авіабази «Кант» у Киргизстані. В останній чисельність російського контингенту стабільно оцінюється в межах 7–9 тис. осіб. Додатковим індикатором домінування Москви є асиметрична фінансова та кадрова структура ОДКБ. Згідно з офіційною статистикою ОДКБ за 2025 р., близько 50 % бюджету організації забезпечує РФ, тоді як внески інших держав-учасниць становлять у середньому близько 10 % кожна. Водночас частка російських військовослужбовців сягає майже 80 % від загальної чисельності збройних сил ОДКБ, яка оцінюється приблизно у 1 млн 256 тис. осіб [Global Firepower, 2022].

Це засвідчує асиметричний характер даного

безпекового формату та його використання РФ як інструменту регіонального впливу. Нормативне підґрунтя такого підходу закладене в доктринальних документах РФ: у Концепціях зовнішньої політики 2000, 2008, 2016 та 2023 років пострадянський простір, зокрема ЦА, послідовно визначається як зона пріоритетних інтересів і складова національної безпеки Росії, що легітимізує використання ОДКБ як інструменту регіонального впливу. Втім, збройні інциденти між державами-членами ОДКБ свідчать про обмежену спроможність альянсу виконувати функцію гаранта регіональної безпеки, що наочно підтверджує конфлікт між Киргизстаном і Таджикистаном.

Водночас безпеково-силовий вимір не вичерпує інструментарій російської присутності в ЦА. Паралельно з використанням військово-політичних механізмів Москва прагнула закріпити свій вплив у регіоні через економічно-інтеграційні формати. Саме в цьому контексті слід розглядати спроби РФ інкорпорувати центральноазійські держави до ширших пострадянських інтеграційних проєктів, де економічна кооперація поєднувалася з політичною та безпековою координацією.

На початку 2000-х рр. держави ЦА здійснили спробу вийти за межі усталеної гео економічної залежності від РФ та сформувати власні механізми регіональної координації. Важливим кроком у цьому напрямі стало створення у 2002 р. Організації Центрально-Азійського Співробітництва (ЦАС), що постала внаслідок трансформації Центрально-Азійського економічного співтовариства. Установчий договір нової організації було підписано 28 лютого 2002 р. в Алмати за участю Казахстану, Киргизстану, Таджикистану та Узбекистану.

За своєю політичною логікою ЦАС виконувала роль інструменту обережного балансування між потребою підтримувати координацію з Москвою та прагненням уникнути повного включення до ієрархічних російських інтеграційних структур. Втім уже у 2004 р. характер організації зазнав принципових змін унаслідок приєднання до неї РФ.

Подальша еволюція ЦАС була безпосередньо зумовлена ініціативами Москви щодо реорганізації пострадянського інтеграційного простору. У жовтні 2005 р. на саміті в Санкт-Петербурзі Путін офіційно запропонував об'єднання ЦАС з Євразійським економічним співтовариством (ЄврАзЕС), аргументуючи це необхідністю усунення дублювання інституційних функцій та підвищення ефективності економічної взаємодії.

На момент ухвалення цього рішення держави ЄврАзЕС (Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан і Таджикистан) концентрували основний демографічний та економічний потенціал пострадянського простору: їх сукупна чисельність населення перевищувала 170–200 млн осіб, а частка у загальному обсязі валового внутрішнього продукту країн СНД оцінювалася на рівні близько 88–90 % [Statistical Committee of the CIS, 2006]. Водночас рівень внутрішньорегіональної торгівлі залишався низьким і в середині 2000-х рр. не перевищував 5–7 % від загального зовнішньоторговельного обороту держав регіону [European Bank for Reconstruction and

Development, 2006].

Статистичні показники зовнішньої торгівлі країн ЄврАзЕС у 2005 р. додатково засвідчують обмежений характер реальної економічної інтеграції: частка торгівлі з партнерами по об'єднанню становила 55,6 % у Білорусі, 22,7 % у Казахстані, 47,2 % у Киргизстані, 7,8 % у Росії та 25,3 % у Таджикистані [Vinokurov, 2007]. Це свідчило про збереження орієнтації більшості національних економік на позарегіональні ринки та слабку взаємозалежність у межах інтеграційних структур.

У січні 2006 р. глави держав ЄврАзЕС ухвалили рішення про приєднання ЦАС до структури співтовариства, а в червні 2006 р. було юридично оформлено припинення існування ЦАС як самостійної регіональної організації. Таким чином, Центральна Азія була інституційно інтегрована у ширший євразійський формат під домінуючим політичним та економічним впливом Російської Федерації.

Попри офіційні заяви про економічну доцільність такого рішення, аналіз договірно-правових документів засвідчує переважання геополітичних міркувань у процесі ухвалення інтеграційних рішень. Зокрема, протокол про включення ЦАС до ЄврАзЕС закріплював безперервність дії міжнародних угод, раніше укладених у межах ОДКБ, з можливістю їх подальшого приведення у відповідність до правової бази ЄврАзЕС. У підсумку ця модель інтеграції інституціоналізувала домінування Росії в регіоні не лише у безпековому, а й в економічному вимірі.

Водночас початок повномасштабної агресії РФ проти України у 2022 р. став каталізатором трансформації відносин між Кремлем і державами ЦА. Регіон набув для Москви нового стратегічного значення як простір політичної підтримки та зовнішньополітичної легітимації. У цьому контексті слід розглядати зростання інтенсивності особистих контактів Путіна з лідерами держав регіону.

Так, у 2022 – 2025 рр. Путін узяв участь у низці багатосторонніх форумів, у межах яких відбувалися його очні контакти з лідерами держав ЦА. Показово, що кількість таких контактів становить не менше 20-ти очних зустрічей. Паралельно із самітною дипломатією Москва задіяла класичний інструментарій двосторонніх контактів у формі офіційних, державних та робочих візитів. Із 2022 р. сукупна кількість таких поїздок становила не менше 10-ти офіційних візитів.

Таким чином, сукупність самітних і двосторонніх контактів формує цілісну дипломатичну стратегію, спрямовану на збереження російської політичної присутності в регіоні, санкційну адаптацію російської економіки та утримання Центральної Азії в орбіті геополітичного впливу Москви.

Фактичним підтвердженням імплементації дипломатичної активності Кремля в економічну площину стали заяви російського керівництва на самітах формату «Росія – Центральна Азія». Так, виступаючи на саміті в Душанбе у жовтні 2022 р., Путін повідомив, що товарообіг Росії з п'ятьма державами ЦА перевищив 45 млрд доларів США, охарактеризувавши цей показник як «непоганий результат» і водночас наголосивши на необхідності його подальшого нарощування [Putin urges Central Asian states to step up

trade with Russia, 2025].

Зіставлення цих декларацій з офіційною статистикою засвідчує обмеженість реальної економічної присутності Росії в регіоні. У 2022 р. товарообіг Росії з країнами ЦА становив 42 млрд доларів, що майже на 40 % менше за показники Китаю, які вперше перевищили 70 млрд доларів. У 2023 р. розрив ще більше поглибився: торговельний оборот регіону з КНР майже досяг 90 млрд доларів, тоді як російський залишався приблизно вдвічі меншим. Подібна асиметрія простежується й в інвестиційній сфері: за підсумками 2022 р. обсяг накопичених інвестицій з Китаю в держави ЦА сягнув 15 млрд доларів, тоді як російські інвестиції становили лише 4,63 млрд доларів. Таким чином, попри активну політико-дипломатичну мобілізацію, Росія дедалі більше поступається Китаю в економічному вимірі, що фіксує структурні межі її впливу в регіоні [Temur Umarov, 2026, p. 2].

Необхідно сказати що напередодні повномасштабної війни проти України в експертному середовищі домінувало уявлення про те, що посилення економічної присутності Китаю стало чинником поступового витіснення Росії з господарського простору ЦА. Втім війни та масштабні санкції продемонстрували збереження тісної економічної прив'язаності між економіками Росії та держав ЦА. Санкційний тиск на російську економіку спричинив ефект доміно для країн регіону: вони зіткнулися з зростанням цін, прискоренням інфляції та девальвацією національних валют слідом за російським рублем. Ці тенденції переконливо засвідчили, що економічна взаємозалежність держав ЦА з РФ продовжує зберігати системний характер і не може бути швидко нівельована навіть за умов активного посилення економічної присутності Китаю в регіоні.

Водночас санкційна політика Заходу об'єктивно підвищила роль держав Центральної Азії як ключових реекспортних і транзитних вузлів для постачання товарів до Росії в обхід обмежувальних режимів. Показовим підтвердженням цієї тенденції слугують статистичні дані, які фіксують стрімке зростання кількості підприємств з іноземним капіталом у регіоні. Так, за даними на 2023 рік, у країнах Центральної Азії зареєстровано близько 70 тисяч підприємств з іноземною участю, з яких російські становлять 36 % (приблизно 25 тисяч), тоді як китайські – лише 8 % (близько 5,5 тисячі) [Temur Umarov, 2026, p. 6]. Здавалося б, в умовах міжнародної ізоляції та санкційного тиску Росія мала б зосередитися переважно на власному внутрішньому ринку. Однак відбувся протилежний ефект: російські підприємства фактично «відкрили» для себе ЦА як майданчик для здійснення експорту товарів, що підпадають під санкційні обмеження. Таким чином, війна та санкційний режим не лише трансформували торговельно-економічні зв'язки Росії з регіоном, а й тимчасово підживили економіки країн ЦА, водночас подовживши економічну присутність Росії в регіоні в умовах посилення конкуренції з боку КНР.

Для подальшої системно-економічної співпраці держав ЦА з Росією існує низка об'єктивних передумов. Насамперед Казахстан і Киргизстан є

членами ЄАЕС. Хоча це інтеграційне об'єднання не можна вважати високоефективним (обсяги його торгівлі поступають масштабом торговельно-економічних зв'язків із зовнішніми партнерами) союз все ж залишається важливим для країн ЦА, оскільки спрощує доступ до російських ринків.

Для прикладу, вагомим чинником збереження економічної взаємозалежності є також колишня радянська інфраструктурна спадщина. Країни ЦА успадкували інтегровану транспортно-логістичну систему, представлену мережею Середньоазійської залізниці, магістралями Турксибу, єдиною енерготранспортною інфраструктурою та транзитними коридорами, структурно зорієнтованими на Росію як головний центр перерозподілу вантажопотоків.

Показовим аргументом на користь збереження економічних зв'язків між Росією та державами ЦА є те, що запровадження Росією у 2022 р. заборони на експорт пшениці, жита, ячменю та кукурудзи до країн ЄАЕС стало відчутним шоком для держав регіону, які суттєво залежать від імпорту продовольства з РФ [Росія ввела заборону, 2022]. Таким чином, інфраструктурна спадщина ЄАЕС і продовольча залежність від російських поставок формують стійку модель економічної прив'язаності ЦА до Росії, яка зберігається попри зростання альтернативних векторів співпраці.

Особливо вагомим аргументом на користь збереження зв'язків держав ЦА з Росією після початку повномасштабної війни РФ проти України є міграційний чинник, який виступає одним із ключових елементів економічної взаємозалежності регіону з Москвою. Росія й надалі залишається головним центром тяжіння для трудових мігрантів із ЦА, тоді як Китай залишається малопривабливим напрямом для міграційних потоків з регіону. Згідно з даними ООН, частка іммігрантів у структурі населення Китаю становить близько 0,1 %, тоді як у Росії цей показник сягає приблизно 8 %. [International Migrant Stock, 2020] Це свідчить про те, що Росія зберігає відкритість до масових міграційних потоків. Відповідно, сотні тисяч громадян країн ЦА щороку продовжують виїжджати на заробітки до Росії. Трудові мігранти щорічно переказують до своїх країн мільярди доларів. Ця обставина робить Росію не лише основним ринком праці для регіону, а й важливим фінансовим донором соціально-економічної стабільності ЦА.

Таким чином, у соціально-економічній архітектурі ЦА формується стійка структурна модель, за якої Росія намагається зберегти статус головного центру тяжіння трудових міграційних потоків, тоді як Китай, попри масштабну економічну присутність, не прагне перебрати на себе цю роль. Це зумовлює асиметричний характер російсько-китайської конкуренції в ЦА: Москва утримує соціально-демографічний та фінансово-трансфертний вимір впливу, тоді як Пекін концентрується на торговельно-інвестиційному та інфраструктурному компонентах.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує еволюція підходів КНР до ЦА, яка чітко простежується на рівні офіційного політичного дискурсу. У 2000-х роках керівництво Китаю розглядало регіон передусім крізь призму добросусідства, регіональної стабільності

та прикордонної безпеки, що відображало обережний і переважно регіональний характер китайської політики. Зокрема, у період керівництва Ху Цзиньтао співпраця з державами ЦА в межах Шанхайської організації співробітництва розглядалася як така, що має ґрунтуватися на принципах «добросусідства і дружби», взаємної довіри та забезпечення довгострокової стабільності в регіоні [Hu, 2011, p. 2].

Після 2013 р. відбулося концептуальне переосмислення ролі Центральної Азії в зовнішній політиці КНР. У виступах голови КНР Сі Цзіньпіна регіон постає як стратегічний транзитно-інфраструктурний вузол між Китаєм і Європою. Саме в цьому контексті ЦА було визначено ключовою ланкою реалізації Економічного поясу Шовкового шляху, що означало перехід від обмеженого регіонального інтересу до системного гео економічного залучення регіону до євразійської стратегії Китаю [Xi Jinping, 2013].

На відміну від російської моделі силової присутності, що ґрунтується переважно на військово-політичному контролі, участь КНР у регіональних форматах має переважно дипломатично-економічний характер і реалізується через ШОС шляхом координації та інфраструктурної інтеграції. На підтвердження цієї тези доцільно проаналізувати динаміку зростання співпраці між Китаєм і державами ЦА після 2022 р.

Так після 2022 р. активність КНР у ЦА набула системного та інституціоналізованого характеру й реалізується через інфраструктурні, фінансові інструменти, а не військово-політичні механізми. Відправною точкою цього процесу став державний візит голови КНР Сі Цзіньпіна до Казахстану та Узбекистану 14–16 вересня 2022 р. в межах саміту ШОС. Під час переговорів у Нур-Султані Сі Цзіньпін публічно заявив, що Китай «твердо підтримує Казахстан у справі захисту національної незалежності, суверенітету та територіальної цілісності» [Ministry of Foreign Affairs of the People's, 2022], а також наголосив на неприпустимості будь-якого втручання у внутрішні справи країни. У політичному контексті повномасштабної війни Росії проти України ця заява мала ширший геополітичний сигнал. Фактично Пекін дав зрозуміти, що не допустить повторення в ЦА сценарію воєнної агресії, подібного до російського вторгнення в Україну, і розглядає безпеку Казахстану як складову власної стратегічної відповідальності в регіоні.

Під час переговорів з Узбекистаном акцент було зроблено на прискоренні реалізації залізничного проекту «Китай – Киргизстан – Узбекистан», який, за оцінкою Держради КНР, має «посилити транспортну зв'язаність регіону й активізує нашу торгівлю» [China, Uzbekistan pledge to advance mutually beneficial cooperation, 2022]. У діалозі з Казахстаном було підтверджено його роль, як основного транзитного партнера Китаю, а обсяг задекларованих китайських інвестицій у казахстанську економіку перевищив 20 млрд дол. США [Kazakh Invest, 2023].

Ключовим етапом багатостороннього китайсько-центральноазійського діалогу став перший саміт «Китай – Центральна Азія» (Сіань, 18–19 травня 2023 р.) за участю голови КНР та лідерів п'яти держав

ЦА. Саміт інституціоналізував формат «C5+1», запуснув механізм регулярних зустрічей глав держав і зафіксував 54 ініціативи співробітництва в межах 19 багатосторонніх платформ, а також фінансову підтримку регіону обсягом близько 3,7 млрд дол. США [Xi: Central Asian leaders announce inauguration, 2023].

Подальша динаміка підтвердила переважно економічну логіку китайської присутності. На базі домовленостей вже у червні 2025 р. Казахстан і китайські компанії підписали 58 комерційних документів на суму понад 24 млрд дол. США [Kazakhstan and China, 2025], а товарообіг КНР із державами ЦА лише за січень-травень 2025 р. досяг 286,42 млрд юанів, що стало рекордним показником [Trade turnover between China and Central, 2025]. У сукупності це свідчить, що на відміну від російської моделі опори на силові механізми, Китай закріплює вплив у регіоні через інституційні формати, інвестиції, логістику та торгівлю.

Додатковим елементом дипломатичної активності КНР стали регулярні контакти на рівні МЗС. 26 квітня 2025 р. в Алмати відбулася шоста зустріч міністрів закордонних справ у форматі «Китай – Центральна Азія», де міністр закордонних справ КНР Ван Ї запропонував п'ять орієнтирів подальшої взаємодії, зокрема курс на «взаємовигідну співпрацю» та «подальший інституційний розвиток» [6th China-Central Asia, 2025].

Логічним продовженням цих домовленостей стало регіональне турне Ван Ї у другій половині 2025 р. до Киргизстану, Узбекистану та Таджикистану, спрямоване на практичну імплементацію рішень самітів 2023 р. та Астани-2025. Під час зустрічей у Бішкеку, Ташкенті та Душанбе сторони домовилися про розширення співпраці в межах ініціативи «Економічного поясу Шовкового шляху», а також домовилися про запуск механізму стратегічного діалогу. У цьому контексті Ван Ї наголосив, що новий формат має сприяти «зміцненню стратегічної взаємної довіри та координації» [The First China-Kyrgyzstan Foreign Ministers', 2025] і забезпечити «реалізацію домовленостей глав держав через практичну співпрацю в різних сферах» [China-Uzbekistan Foreign, 2025]. У сукупності ці кроки засвідчили перехід китайсько-центральноазійської взаємодії від декларативних заяв до прикладної кооперації.

Закономірним наслідком інституціоналізації формату став другий саміт «Китай – Центральна Азія» (Астана, 16–18 червня 2025 р.), за підсумками якого формат було закріплено як постійний механізм регіонального діалогу. Сторони погодили подальше поглиблення економічної кооперації, підписали Угоду про постійне добросусідство, а Китай оголосив про грантову підтримку 1,5 млрд юанів (≈ 208 млн дол. США). Паралельно зафіксовано рекордний товарообіг між Китаєм і державами Центральної Азії у 2025 р. – 286,42 млрд юанів, що підтвердило зростання економічної взаємозалежності сторін [Trade turnover between China, 2025].

Водночас ці процеси мають не лише ініціативний характер з боку Пекіна, а й виразну зустрічну динаміку. Показово, що у 2022 – 2025 рр. лідери всіх п'яти держав ЦА здійснили офіційні або робочі візити до КНР на рівні глав держав. Попри те, що частина таких поїздок відбувалася в межах багатосторонніх самітів, з формально-дипломатичної точки зору вони зараховуються як державні візити, що свідчить про усвідомлену зацікавленість центральноазійських еліт у поглибленні діалогу з Китаєм. У сукупності це підтверджує двосторонній, а не односторонній характер інституціоналізації китайсько-центральноазійських відносин.

Після 2022 р. китайсько-центральноазійські відносини увійшли в фазу прискореної інтенсифікації. Політична активізація та інституціоналізація формату «Китай – Центральна Азія» створили умови для зростання інвестиційної й інфраструктурної присутності КНР у регіоні, який перетворюється для Пекіна на ключовий транзитно-ресурсний вузол «Економічного поясу Шовкового шляху».

Зосередженість Росії на війні та санкційний тиск зумовили поступове зниження інвестиційної ролі ЦА в її зовнішньоекономічній стратегії, зберігаючи при цьому її військово-політичне значення. На цьому тлі зіставлення економічної присутності КНР і РФ у регіоні після 2022 р. дозволяє наочно зафіксувати зміну балансу сил, що відображено в таблиці нижче.

Таким чином, дані таблиці демонструють асиметрію економічної присутності КНР і РФ у Центральній Азії в 2022 – 2025 рр. Китай виступає головним інвестором і кредитором регіону, зосереджуючись на стратегічних секторах і формуючи довгострокову фінансову залежність окремих держав. Натомість російська присутність має переважно інерційний характер і спирається на проекти, реалізовані до 2022 р. У сукупності це засвідчує зміщення центру економічного тяжіння регіону у бік Китаю.

Зростання економічної присутності КНР у ЦА трансформує регіон із простору торговельно-інвестиційної експансії у зону стратегічних інтересів Пекіна. В умовах формування нового міжнародного порядку китайсько-центральноазійська взаємодія набуває виразного безпекового виміру. На відміну від Росії, для якої регіон залишається історико-геополітичною сферою впливу, Китай розглядає ЦА як сегмент глобального стратегічного суперництва зі США та ключову ланку власної євразійської архітектури безпеки.

Логіка безпекової присутності Китаю в ЦА має чітко виражений інтерес і зумовлена проблематикою Сіньцзян-Уйгурського автономного району (СУАР). Як наголошується в офіційному документі Державної ради КНР, «соціальна стабільність, мир та безпека в Сіньцзяні мають першочергове значення для загальних процесів. Китай і надалі буде протидіяти втручанням й підіривній діяльності з боку зовнішніх сил» [State Council Information Office, 2023].

Країна	КНР: обсяги інвестицій / проекти	РФ: обсяги інвестицій / проекти
Казахстан	Накопичені прямі інвестиції КНР – \approx 23 млрд дол. США. У 2025 р. підписано 58 комерційних угод на понад 24 млрд дол. США (енергетика, логістика, промисловість, ВДЕ) [Kazakh Invest, 2023, p. 6–8].	Накопичені інвестиції РФ – \approx 15 млрд дол. США (до 2022 р.). Нові великі проекти після 2022 р. – обмежені [World Bank (2023a, p. 18–20)].
Узбекистан	Портфель спільних інвестпроектів КНР – \approx 17–18 млрд дол. США. Проект залізниці «Китай–Киргизстан–Узбекистан» – орієнтовна вартість 4,5–5 млрд дол. США [World Bank, 2023b, p. 14–18].	Накопичені інвестиції РФ – \approx 10 млрд дол. США. Нові проекти мають точковий характер (енергетика, фінансовий сектор) [World Bank (2023b, p. 16–18)].
Киргизстан	Сукупні кредити та інвестиції КНР – \approx 4,5 млрд дол. США. Частка КНР у зовнішньому боргу – близько 40 % [World Bank (2023c, p. 22–25)].	Накопичені інвестиції РФ – \approx 1,5 млрд дол. США. Проекти сфокусовані на енергетиці та ЄАЕС [Eurasian Development Bank, 2023, p. 27–290].
Таджикистан	Інвестиції та кредити КНР – \approx 3,8 млрд дол. США. Частка КНР у зовнішньому боргу – понад 50 % [CNPC, 2022, p. 4–7].	Інвестиції РФ – менше 1 млрд дол. США. Домінує безпекова, а не інвестиційна присутність [Rosstat, 2023, p. 41–42].
Туркменістан	Інвестиції КНР у газотранспортну інфраструктуру «Центральна Азія – Китай» – \approx 8–10 млрд дол. США. Експорт газу до КНР – понад 40 млрд м ³ на рік [State Council PRC, 2025, p. 9–11].	Прямі інвестиції РФ – мінімальні. Великі інфраструктурні проекти відсутні.

Таблиця. Інвестиції та ключові проекти КНР і РФ у країнах Центральної Азії (2022 – 2025).

Відповідно, безпекова взаємодія КНР з мусульманськими країнами ЦА розглядається Пекіном як інструмент зовнішньої стабілізації свого внутрішньодержавного простору. Показово, що ця логіка була інституціоналізована ще на етапі створення ШОС. У Шанхайській конвенції про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом від 15 червня 2001 р. прямо зазначено, що тероризм, сепаратизм та екстремізм становлять загрозу міжнародному миру і безпеці [Shanghai Cooperation Organisation, 2001]. Саме ці три явища, так звані «три злі сили», офіційно визначаються Пекіном як ключові безпекові виклики. Означена Китаєм парадигма співпраці з центральноазійськими режимами дала очікуваний результат: нові держави регіону поставилися з лояльністю до безпекових інтересів Пекіна. Показово, що перший президент Узбекистану І. Карімов надавав голові КНР Цзян Цземіню розвідувальну інформацію щодо уйгурського руху [Temur Umarov, 2026].

Про рівень зростаючої довіри держав ЦА до безпекового формату взаємодії з КНР свідчить поступове посилення військово-політичного співробітництва між сторонами. Починаючи з 2002 р., Китай провів із країнами регіону близько дванадцяти двосторонніх спільних навчань, тоді як РФ за аналогічний період організувала понад два десятки навчань за участю КНР та держав ЦА [Temur Umarov, 2026].

Паралельно Китай використовує інституційний механізм ШОС не тільки як спільний безпековий майданчик із Росією, але і як автономний інструмент

просування власних регіональних ініціатив, зокрема шляхом організації навчань у Кашгарі (2011) та Шимкенті (2013) без участі російської сторони. Для порівняння, у межах ОДКБ Росія реалізувала з державами ЦА понад п'ятдесят спільних навчань, що свідчать про її прагнення зберегти провідні позиції в військово-політичній архітектурі регіону [Yau, 2022]. Натомість динаміка безпекової активності Китаю демонструє поступовий перехід Пекіна до системної взаємодії з центральноазійськими партнерами.

Висновки. Повномасштабна війна РФ проти України у 2022 р. стала системним зламом для політичної та безпекової конфігурації ЦА. Регіон увійшов у фазу структурної перебудови, в межах якої російсько-китайська взаємодія трансформувалася від декларативного стратегічного партнерства до моделі керованої конкуренції, що поєднує обмежену координацію з поступовим перерозподілом сфер впливу.

Аналіз засвідчує, що російська присутність у регіоні зберігає інерційний характер і спирається передусім на військово-політичну інфраструктуру, інтеграційні механізми пострадянського простору та міграційно-трансфертну залежність. Водночас економічна складова російського впливу після 2022 р. демонструє структурні обмеження, що зумовлені санкційним тиском і ресурсним виснаженням. Це призводить до поступової втрати Москвою монопольного статусу ключового регіонального гаранта безпеки.

Натомість Китай перейшов від обережної гео економічної експансії до системної інституціо-

налізації своєї регіональної ролі. Формат «Китай – Центральна Азія» та масштабування інвестиційно-інфраструктурних проєктів засвідчують формування паралельної регіональної архітектури, що функціонує поза традиційними російськими інтеграційними рамками. Зростання фінансової присутності КНР набуває не лише економічного, а й безпекового виміру, інтегруючись у китайську концепцію національної стабільності та зовнішнього поясу захисту західних кордонів.

Після 2022 р. в ЦА формується асиметрична конфігурація впливу: Росія зберігає переважно військово-політичні та соціально-демографічні важелі, тоді як Китай закріплює домінування у фінансовому, інфраструктурному та торговельному вимірах. Така структурна диверсифікація сфер впливу зменшує ризик прямої конфронтації між Москвою та Пекіном, однак одночасно фіксує зміну регіонального балансу сил на користь КНР.

Водночас ЦА після 2022 р. набула подвійного функціонального статусу: з одного боку, вона виступає транзитно-реекспортним буфером для російської економіки в умовах санкційної ізоляції; з іншого – поступово інтегрується в довгострокову геоекономічну орбіту Китаю. Цей подвійний вектор закріплює модель керованої конкуренції як стабілізуючий, але структурно асиметричний формат співіснування двох великих держав.

У стратегічній перспективі така трансформація означає перехід ЦА від пострадянської периферії до самостійного вузла євразійської конкуренції. Китай дедалі більше виступає як системний регіональний гравець, тоді як Росія змушена адаптуватися до умов поступового звуження свого економічного маневру. Саме ця динаміка визначатиме параметри регіонального порядку в середньо- та довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

- 6th China-Central Asia Foreign Ministers' Meeting held in Almaty, 2025. *Belt and Road Portal (Xinhua News Agency)*, 27 April. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/0GF94G44.html> (дата візиту: 15.12.2025).
- China, Uzbekistan pledge to advance mutually beneficial cooperation, 2022. *The State Council of the People's Republic of China*, 16 September. URL: https://english.www.gov.cn/news/topnews/202209/16/content_WS6323d76cc6d0a757729e0162.htm (дата візиту: 21.12.2025).
- China-Uzbekistan Foreign Ministers' Strategic Dialogue Held in Tashkent, 2025. *Permanent Mission of the People's Republic of China to the United Nations*, 21 November. URL: https://un.china-mission.gov.cn/eng/zgyw/202511/t20251124_11758599.htm (дата візиту: 05.12.2025).
- CNPC, 2022. *Central Asia-China Gas Pipeline*. Beijing: CNPC. URL: https://www.cnpc.com.cn/en/ca_china_gas_pipeline.pdf (дата візиту: 15.12.2025).
- Collective Security Treaty Organization (n.d.). *Учения Коллективных сил ОДКБ*. URL: <https://odkb-csto.org/training/> (дата візиту: 15.02.2025).
- Eurasian Development Bank, 2023. *Investment Overview: Kyrgyzstan*. Almaty: EDB. URL: https://eabr.org/upload/iblock/kyrgyzstan_investment_review.pdf (дата візиту: 05.12.2025).
- European Bank for Reconstruction and Development, 2006. *Regional Trade Integration in the CIS*. Working Paper No. 83. London: EBRD. URL: <https://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0083.pdf> (дата візиту: 19.12.2025).
- Global Firepower, 2022. *Russia's military power*. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia (дата візиту: 19.12.2025).
- Hu, J., 2011. Statement at the Shanghai Cooperation Organisation Summit (Astana, June 2011). *Comparative Connections: A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations*, 13(2), p. 2. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/cpc/v13i2/f_0023245_19152.pdf (дата візиту: 18.12.2025).
- International Migrant Stock, 2020. United Nations. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> (дата візиту: 22.12.2025).
- Kazakh Invest, 2023. *Investment Cooperation between Kazakhstan and China*. Nur-Sultan: Kazakh Invest. URL: https://invest.gov.kz/upload/iblock/China_Kazakhstan_Investment_Cooperation.pdf (дата візиту: 11.12.2025).
- Kazakhstan and China signed 58 commercial documents worth over \$24 billion, 2025. *KAZAKH INVEST*, 16 June. URL: <https://invest.gov.kz/media-center/press-releases/kazakhstan-and-china-signed-58-commercial-documents-worth-over-24-billion> (дата візиту: 15.12.2025).
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2022. *President Xi Jinping Makes a State Visit to the Republic of Kazakhstan*, 15 September. URL: https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/zy/jj/2022/cxshgsfwhw/202209/t20220915_10766191.htm (дата візиту: 24.12.2025).
- MFA Uzbekistan, 2023. *Uzbekistan-China Strategic Partnership*. Tashkent: MFA Uzbekistan. URL: https://mfa.uz/uploads/uzbekistan_china_strategic_partnership.pdf (дата візиту: 22.12.2025).
- Putin urges Central Asian states to step up trade with Russia, 2025. *Reuters*, 9 October. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/putin-urges-central-asian-states-step-up-trade-with-russia-2025-10-09/> (дата візиту: 11.12.2025).
- Rosstat, 2023. *Russian Outward FDI*. Moscow: Rosstat. URL: https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/outward_fdi_2023.pdf (дата візиту: 20.12.2025).
- Shanghai Cooperation Organisation, 2001. *The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*. URL: <https://eng.sectsc.org/images/07e8/0c/17/1626723.pdf> (дата візиту: 21.12.2025).
- State Council Information Office of the People's Republic of China, 2023. *CPC Guidelines for Governing Xinjiang in the New Era: Practice and Achievements: White Paper*. Beijing. Available at: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202309/26/content_WS6512b1f0c6d0868f4e8e3b8f.html (дата візиту: 18.12.2025).
- State Council PRC, 2025. *China-Central Asia Trade Data*. Beijing. URL: https://english.www.gov.cn/archive/china_central_asia_trade_2025.pdf (дата візиту: 16.12.2025).
- Statistical Committee of the CIS, 2006. *Main macroeconomic indicators of the CIS countries 2005*. Moscow. URL: <https://cisstat.com/macroeconomics/2005.pdf> (дата візиту: 15.01.2025).

- Temur Umarov, 2026. *Exploring the Domestic Foundations of Uzbekistan's Changing Stance on China*. OSCE Academy in Bishkek. URL: https://osce-academy.net/upload/file/report_Temur_Umarov.pdf (дата візиту: 15.01.2026).
- The First China-Kyrgyzstan Foreign Ministers' Strategic Dialogue Held Successfully in Bishkek, 2025. *Mission of the People's Republic of China to ASEAN*, 20 November. URL: https://asean.china-mission.gov.cn/eng/zgwj/202511/t20251121_11757707.htm (дата візиту: 28.11.2025).
- Trade turnover between China and Central Asia hits record high in 2025, 2025. *State Service of Maritime and River Transport of Turkmenistan*. URL: <https://www.tmrl.gov.tm/en/news/article/1395> (дата візиту: 20.12.2025).
- Vinokurov, E., 2007. *The CIS, the Eurasian Economic Community and the EU: Trade and Trade Potential*. Centre for Integration Studies, EDB. URL: https://mpr.aub.uni-muenchen.de/3516/1/MPRA_paper_3516.pdf (дата візиту: 23.12.2025).
- World Bank, 2023a. *Bilateral FDI Database: Kazakhstan*. Washington. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/bilateral-fdi-kazakhstan.pdf> (дата візиту: 21.12.2025).
- World Bank, 2023b. *FDI in Uzbekistan by Partner Country*. Washington. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/uzbekistan-fdi.pdf> (дата візиту: 25.11.2025).
- World Bank, 2023c. *Kyrgyz Republic: External Debt Statistics*. Washington. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/kyrgyz-republic-debt.pdf> (дата візиту: 28.11.2025).
- Xi Jinping, 2013. Speech in Astana, Kazakhstan, on Building a Silk Road Economic Belt (Nazarbayev University, 7 September 2013). *USC U.S.–China Institute*. URL: <https://china.usc.edu/node/21218> (дата візиту: 28.11.2025).
- Xi Jinping Holds Talks with President Kassym-Jomart Tokayev of Kazakhstan, 2022. *The State Council of the People's Republic of China*, 14 September. URL: https://english.www.gov.cn/news/202209/14/content_WS6321b5b0c6d0a757729e00b6.html (дата візиту: 28.11.2025).
- Xi: Central Asian leaders announce inauguration of China–Central Asia summit mechanism, 2023. *The State Council of the People's Republic of China*, 19 May. URL: https://english.www.gov.cn/news/202305/19/content_WS6467196ec6d03ffcca6d313.html (дата візиту: 29.11.2025).
- Yau, N., 2022. *China's Security Management towards Central Asia*. Foreign Policy Research Institute. URL: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2022/04/chinas-security-management-towards-central-asia.pdf> (дата візиту: 10.12.2025).
- Александров, О., Борділовська, О., Веселовський, А. та ін., 2024. *Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну: аналітична доповідь*, Київ. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Veselovskyi_Andrii/Derzhavy_Tsentralnoi_Azii_v_konteksti_konkurentsii_svitovykh_aktoriv.pdf (дата візиту: 15.12.2025).
- Бевзюк, Є., Котляр, О., 2023. Західна Євразія: пошук регіональної безпекової парадигми, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, 32, с. 81–105. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2023.32.081>. URL: <https://mzu.history.org.ua/index.php/MZU/article/view/378>. (дата візиту: 15.12.2025).
- Булбєнюк, С., 2022. Geopolitical and geoeconomic ambitions and “soft power” of China: comments on the discourse on the features of promotion and approval, *Китаєзнавчі дослідження*, 2, с. 39–53. DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.02.039>. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fkytdosl_2022_2_5.pdf&P21DBN=UJRN (дата візиту: 25.11.2025).
- Гольдов, А. Г., 2024. Геополітичний порядок у Центральній Азії, *Politicus*, 5, с. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-5.18>. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fpolit_2024_5_20.pdf&P21DBN=UJRN (дата візиту: 28.11.2025).
- Голянич, Б., 2024. Основні геостратегічні пріоритети КНР на пострадянському просторі, *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2024.9.19>. URL: <https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/16362>. (дата візиту: 25.11.2025).
- Голянич, Б., 2023. Співробітництво Китаю з країнами Центральної Азії: сьогодення та перспективи, *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*, 13, с. 11–23. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.13.11-23>. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/511> (дата візиту: 18.12.2025).
- Зейналов, Д., 2025. Центральна Азія як потенційний простір розширення військової агресії РФ: оцінка конкуренції за вплив з Китаєм і зростаючі гібридні загрози, *Соціально-політичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 9, с. 73–82. URL: http://liber.onu.edu.ua/pdf/Soc_polit_studies_2025_9.pdf. (дата візиту: 15.12.2025).
- Лоссовський, І., Крупня, І., 2023. Причини азійського нейтралітету щодо російсько-української війни, *Україна дипломатична*, 24, с. 187–203. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fukrdip_2023_24_16.pdf&P21DBN=UJRN (дата візиту: 15.02.2026).
- Микаль, О., 2024. Relations between Russia and China after February 2022: Common Interest but Different Values and Visions, *Східний світ (The World of the Orient)*, 4, с. 106–118. doi: <https://doi.org/10.15407/orientw2024.04.106>. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FskhS_2024_4_9.pdf&P21DBN=UJRN (дата візиту: 15.02.2026).
- Неліпа, Д., Ворона, М., 2024. Геополітичний вимір зовнішньої політики Китаю на пострадянському просторі: повзуча економічна експансія, *Політичне життя*, 2. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.27>. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16112> (дата візиту: 15.02.2026).
- Укрінформ, 2022. *Росія ввела заборону на вивезення цукру та зерна*, 15 березня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3430138-rosia-vvela-zaboronu-na-vivezenna-cukru-ta-zerna.html> (дата візиту: 15.02.2025).

References

- 6th China-Central Asia Foreign Ministers' Meeting held in Almaty. (2025). Belt and Road Portal (Xinhua News Agency), April 27. Available at: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/OGF94G44.html> (Accessed: December 15, 2025). [in English].
- Aleksandrov, O., Bordilovska, O., Veselovskyi, A. et al., 2024. Derzhavy Tsentralnoi Azii v konteksti konkurentsii svitovykh aktoriv pislia pochatku shyrokomashtabnoho vtorhennnia Rosii v Ukrainu: analitychna dopovid [Central Asian States in the Context of Competition among Global Actors after the Beginning of Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine: Analytical Report]. Kyiv. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Veselovskyi_Andrii/Derzhavy_Tsentralnoi_Azii_v_konteksti_konkurentsii_svitovykh_aktoriv.pdf (15.12.2025). [in Ukrainian].

Bevziuk, Ye., Kotliar, O., 2023. Zakhidna Yevraziia: poshuk rehionalnoi bezpekovoï paradyhmy [Western Eurasia: In Search of a Regional Security Paradigm], *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky* [online], 32, pp. 81–105. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2023.32.081>. URL: <https://mzu.history.org.ua/index.php/MZU/article/view/378>. (15.12.2025). [in Ukrainian].

Bulbeniuk, S., 2022. Geopolitical and geoeconomic ambitions and “soft power” of China: comments on the discourse on the features of promotion and approval. *Kytaieznavchi doslidzhennia* [online], 2, pp. 39–53. DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.02.039>. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fkytdosl_2022_2_5.pdf&P21DBN=UJRN (25.11.2025). [in English].

China, Uzbekistan pledge to advance mutually beneficial cooperation. (2022). The State Council of the People’s Republic of China, September 16. Available at: https://english.www.gov.cn/news/topnews/202209/16/content_WS6323d76cc6d0a757729e0162.htm (Accessed: December 21, 2025). [in English].

China–Uzbekistan Foreign Ministers’ Strategic Dialogue Held in Tashkent. (2025). Permanent Mission of the People’s Republic of China to the United Nations, November 21. Available at: https://un.china-mission.gov.cn/eng/zgyw/202511/t20251124_11758599.htm (Accessed: December 5, 2025). [in English].

CNPC, 2022. *Central Asia–China Gas Pipeline*. Beijing: CNPC. URL: https://www.cnpc.com.cn/en/ca_china_gas_pipeline.pdf (дата візиту: 15.12.2025). [in English].

Collective Security Treaty Organization (n.d.). *Учення Колективних сил ОДКБ*. URL: <https://odkb-csto.org/training/> (дата візиту: 15.02.2025). [in English].

Eurasian Development Bank, 2023. *Investment Overview: Kyrgyzstan*. Almaty: EDB. URL: https://eabr.org/upload/iblock/kyrgyzstan_investment_review.pdf (дата візиту: 05.12.2025). [in English].

European Bank for Reconstruction and Development, 2006. *Regional Trade Integration in the CIS*. Working Paper No. 83. London: EBRD. URL: <https://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0083.pdf> (дата візиту: 19.12.2025). [in English].

Global Firepower, 2022. *Russia’s military power*. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia (дата візиту: 19.12.2025). [in English].

Holianych, B., 2023. Spivrobitnytstvo Kytaiu z krainamy Tsentralnoi Azii: sohodennia ta perspektyvy [China’s Cooperation with Central Asian Countries: Present and Prospects]. *Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiinyi menedzhment* [online], 13, pp. 11–23. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.13.11-23>. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/511>. (18.12.2025). [in Ukrainian].

Holianych, B., 2024. Osnovni heostratehichni priorytety KNR na postradianskomu prostori [Main Geostrategic Priorities of the PRC in the Post-Soviet Space], *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasyliia Stusa. Serii: Politychni nauky* [online]. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2024.9.19>. URL: <https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/16362>. (дата візиту: 25.11.2025). (25.11.2025). [in Ukrainian].

Holtsov, A.H., 2024. Neopolitychnyi poriadok u Tsentralnii Azii [Geopolitical Order in Central Asia], *Politicus* [online], 5, pp. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-5.18>. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fpolit_2024_5_20.pdf&P21DBN=UJRN (28.11.2025). [in Ukrainian].

Hu, J., 2011. Statement at the Shanghai Cooperation Organisation Summit (Astana, June 2011). *Comparative Connections: A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations*, 13(2), p. 2. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/cpc/v13i2/f_0023245_19152.pdf (дата візиту: 18.12.2025). [in English].

International Migrant Stock. (2020). United Nations. Available at: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> (Accessed: December 22, 2025). [in English].

Kazakh Invest. (2023). Investment Cooperation between Kazakhstan and China. Nur-Sultan: Kazakh Invest. Available at: https://invest.gov.kz/upload/iblock/China_Kazakhstan_Investment_Cooperation.pdf (Accessed: December 11, 2025). [in English].

Kazakhstan and China signed 58 commercial documents worth over \$24 billion. (2025). KAZAKH INVEST, June 16. Available at: <https://invest.gov.kz/media-center/press-releases/kazakhstan-and-china-signed-58-commercial-documents-worth-over-24-billion> (Accessed: December 15, 2025). [in English].

Lossovskiy, I., Krupenia, I., 2023. Prychyny aziiskoho neitralitetu shchodo rosiisko-ukrainskoi viiny [Reasons for Asian Neutrality toward the Russian-Ukrainian War]. *Ukraina dyplomatychna* [online], 24, pp. 187–203. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fukrdip_2023_24_16.pdf&P21DBN=UJRN (15.02.2026). [in Ukrainian].

MFA Uzbekistan. (2023). Uzbekistan–China Strategic Partnership. Tashkent: MFA Uzbekistan. Available at: https://mfa.uz/uploads/uzbekistan_china_strategic_partnership.pdf (Accessed: December 22, 2025). [in English].

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. (2022). President Xi Jinping Makes a State Visit to the Republic of Kazakhstan, September 15. Available at: https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/zy/jj/2022/cxshgsfwhw/202209/t20220915_10766191.htm (Accessed: December 24, 2025). [in English].

Mykal, O., 2024. Relations between Russia and China after February 2022: Common Interest but Different Values and Visions. *Skhidnyi svit (The World of the Orient)* [online], 4, pp. 106–118. doi: <https://doi.org/10.15407/orientw2024.04.106>. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FSkhS_2024_4_9.pdf&P21DBN=UJRN (15.02.2026). [in English].

Nelipa, D., Vorona, M., 2024. Neopolitychnyi vymir zovnishnoi polityky Kytaiu na postradianskomu prostori: povzucha ekonomichna ekspansiia [The Geopolitical Dimension of China’s Foreign Policy in the Post-Soviet Space: Creeping Economic Expansion], *Politychne zhytтя* [online], 2. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.27>. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16112>. (15.02.2026). [in Ukrainian].

Putin urges Central Asian states to step up trade with Russia. (2025). Reuters, October 9. Available at: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/putin-urges-central-asian-states-step-up-trade-with-russia-2025-10-09/> (Accessed: December 11, 2025). [in English].

Rosii vvela zaboronu na vyvezennia tsukru ta zerna [Russia Introduced a Ban on the Export of Sugar and Grain], 2022. *Ukrinform* [online], 15 March. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3430138-rosia-vvela-zaboronu-na-vivezenna-cukru-ta-zerna.html> (15.02.2025). [in Ukrainian].

Rosstat. (2023). Russian Outward FDI. Moscow: Rosstat. Available at: https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/outward_fdi_2023.pdf (Accessed: December 20, 2025). [in English].

Shanghai Cooperation Organisation. (2001). The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism. Available at: <https://eng.sectsc.org/images/07e8/0c/17/1626723.pdf> (Accessed: December 21, 2025). [in English].

State Council Information Office of the People's Republic of China. (2023). CPC Guidelines for Governing Xinjiang in the New Era: Practice and Achievements: White Paper. Beijing. Available at: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202309/26/content_WS6512b1f0c6d0868f4e8e3b8f.html (Accessed: December 18, 2025). [in English].

State Council PRC. (2025). China–Central Asia Trade Data. Beijing. Available at: https://english.www.gov.cn/archive/china_central_asia_trade_2025.pdf (Accessed: December 16, 2025). [in English].

Statistical Committee of the CIS. (2006). Main macroeconomic indicators of the CIS countries 2005. Moscow. Available at: <https://cisstat.com/macroeconomics/2005.pdf> (Accessed: January 15, 2025). [in English].

The First China-Kyrgyzstan Foreign Ministers' Strategic Dialogue Held Successfully in Bishkek. (2025). Mission of the People's Republic of China to ASEAN, November 20. Available at: https://asean.china-mission.gov.cn/eng/zgwj/202511/t20251121_11757707.htm (Accessed: November 28, 2025). [in English].

Trade turnover between China and Central Asia hits record high in 2025. (2025). State Service of Maritime and River Transport of Turkmenistan. Available at: <https://www.tmr.gov.tm/en/news/article/1395> (Accessed: December 20, 2025). [in English].

Umarov, T. (2026). Exploring the Domestic Foundations of Uzbekistan's Changing Stance on China. OSCE Academy in Bishkek. Available at: https://osce-academy.net/upload/file/report_Temur_Umarov.pdf (Accessed: January 15, 2026). [in English].

Vinokurov, E. (2007). The CIS, the Eurasian Economic Community and the EU: Trade and Trade Potential. Centre for Integration Studies, EDB. Available at: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/3516/1/MPRA_paper_3516.pdf (Accessed: December 23, 2025). [in English].

World Bank. (2023a). Bilateral FDI Database: Kazakhstan. Washington. Available at: <https://documents.worldbank.org/curated/en/bilateral-fdi-kazakhstan.pdf> (Accessed: December 21, 2025). [in English].

World Bank. (2023b). FDI in Uzbekistan by Partner Country. Washington. Available at: <https://documents.worldbank.org/curated/en/uzbekistan-fdi.pdf> (Accessed: November 25, 2025). [in English].

World Bank. (2023c). Kyrgyz Republic: External Debt Statistics. Washington. Available at: <https://documents.worldbank.org/curated/en/kyrgyz-republic-debt.pdf> (Accessed: November 28, 2025). [in English].

Xi Jinping Holds Talks with President Kassym-Jomart Tokayev of Kazakhstan. (2022). The State Council of the People's Republic of China, September 14. Available at: https://english.www.gov.cn/news/202209/14/content_WS6321b5b0c6d0a757729e00b6.html (Accessed: November 28, 2025). [in English].

Xi Jinping. (2013). Speech in Astana, Kazakhstan, on Building a Silk Road Economic Belt (Nazarbayev University, September 7, 2013). USC U.S.–China Institute. Available at: <https://china.usc.edu/node/21218> (Accessed: November 28, 2025). [in English].

Xi: Central Asian leaders announce inauguration of China–Central Asia summit mechanism. (2023). The State Council of the People's Republic of China, May 19. Available at: https://english.www.gov.cn/news/202305/19/content_WS6467196ec6d03ffca6ed313.html (Accessed: November 29, 2025). [in English].

Yau, N. (2022). China's Security Management towards Central Asia. Foreign Policy Research Institute. Available at: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2022/04/chinas-security-management-towards-central-asia.pdf> (Accessed: December 10, 2025). [in English].

Zeinalov, D., 2025. Tsentralna Aziia yak potentsiinyi prostir rozshyrennia viiskovoi ahresii RF: otsinka konkurentsii za vplyv z Kytaiem i zrostaiuchi hibrydni zahrozy [Central Asia as a Potential Space for the Expansion of Russian Military Aggression: Assessing Competition for Influence with China and Growing Hybrid Threats], *Sotsialno-politychni studii. Naukovyi almanakh. Pratsi molodykh naukovtsiv* [online], 9, pp. 73–82. URL: http://liber.onu.edu.ua/pdf/Soc_polit_studies_2025_9.pdf. (15.12.2025). [in Ukrainian].

Mykhailo Shelemba

Associate Professor at the Department of International Studies & Public Communications
of the Faculty of History and International Relations,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

CHINA AND RUSSIA IN CENTRAL ASIA AFTER 2022: ASYMMETRY OF INFLUENCE AND MANAGED COMPETITION

The article examines the transformation of interaction between the People's Republic of China (PRC) and the Russian Federation (RF) in Central Asia (CA) after 2022 in the context of profound changes in the regional and international order. The beginning of Russia's full-scale war against Ukraine became a catalyst for the redistribution of influence in the post-Soviet space and brought to the fore the question of the nature of Sino-Russian interaction in the region. The study substantiates the thesis of a transition from formally declared strategic partnership to a model of managed competition. The research methodology is based on a combination of the theory of regional security complexes, the concept of asymmetric trade dependence, and the «axis of expediency» model, which makes it possible to define the contemporary configuration of Central Asia as structurally asymmetric. Within this framework, the region appears as a security sub-system evolving from a monocentric model dominated by Russia to a two-vector structure, in which the military-political component remains under Moscow's influence, while the economic-institutional dimension is increasingly concentrated around China. It is demonstrated that Russia retains military-political and institutional presence by relying on post-Soviet integration and security mechanisms, as well as migration and remittance linkages.

At the same time, China is strengthening its geoeconomic influence through investment, lending, infrastructure projects, and the «China–Central Asia» format, integrating the region into its broader Eurasian strategy. A comparative analysis of trade and investment dynamics indicates the formation of asymmetric interdependence, in which the states of the region are more sensitive to Beijing’s economic decisions than China is to Central Asia. The findings point to the emergence of a structurally asymmetric model of regional order in Central Asia, where Russia’s military-political presence coexists with the consolidation of China’s geoeconomic dominance. This configuration does not imply open confrontation; however, it reflects a gradual shift in the balance of power in Eurasia and a transformation of the regional security architecture in the long term.

Keywords: *Central Asia, China, Russia, managed competition, security, geopolitics, geoeconomics.*

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що не має конфлікту інтересів щодо даного дослідження, включаючи фінансовий, особистий, авторський або будь-який інший, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження було проведено без фінансової підтримки.

Доступність даних

Усі дані доступні в цифровій або графічній формі в основному тексті рукопису.

Використання штучного інтелекту

Автор підтверджує, що при створенні даної роботи він не використовував технології штучного інтелекту.

Статус статті:

Отримано: 14.02.2026 Прийнято: 18.03.2026 Опубліковано: 15.04.2026
Creative Commons Attribution NonCommercial ShareAlike License (CC BY-NC-SA 4.0)
ISSN 2523-4498 (Print) ISSN 2786-6513 (Online)